

Pobre Quimet...

Visat núm. 12

(octubre 2011)

per Jana Balacciu Matei

Han passat gairebé quinze anys d'ençà que, amb la col·laboració del meu bon amic Xavier Montoliu, vaig ajudar la Colometa a creuar la frontera entre Barcelona i Bucarest, del català al romanès.

El temps que vaig dedicar a fer la traducció va representar una convivència intensa amb aquest personatge tan senzill i tan complicat, tan exacte en les seves descripcions i tan poètic, tan temorós i tan decidit quan necessitava poder tirar endavant. De fet, podria continuar esmentant tota una sèrie de característiques antagòniques de la Colometa. De la mateixa manera com per a mi, també, continuen les preguntes sobre ella i, especialment, sobre en Quimet. Si bé la Colometa pot alegrar-se d'haver gaudit al llarg del temps d'una especial atenció per part dels crítics, i de la interpretació que s'ha fet del personatge amb contínues matisacions, no passa el mateix amb en Quimet, a ell sempre se l'ha considerant possessiu, masclista, despreocupat, maltractador... És evident que en Quimet és molt diferent de la Colometa, ella contemplativa, ell hiperactiu. Segurament el comportament d'en Quimet respon, a vegades, als trets característics generals de l'època en la qual va viure. Però, és realment la Colometa una víctima innocent d'en Quimet?

No hem d'oblidar que tot el que sabem sobre el personatge, ho sabem pel monòleg interior de la Colometa. I el que ella ens ofereix no és pas un dietari rigorós, sinó records, una construcció dels fets, una reinterpretació del passat en què han estat seleccionats, concentrats i condensats aquells fets significatius des de la seva perspectiva. La novel·la s'obre amb el ball a la plaça del Diamant, on comencen, teòricament, les dificultats de la seva vida amb en Quimet, amb un inici «devastador»: la pèrdua de la identitat. Però, quina era la seva identitat abans? Un nom, Natàlia, una noia de la qual només sabem que estava molt sola. El fet que en Quimet l'anomeni Colometa és un acte de maltractament? O potser a l'inrevés, l'associació amb un símbol de l'amor i de la fertilitat tan antic no significa més aviat una declaració d'amor, com en el «Càntic dels càntics»?

Coloma meva, en les esclètxes de la roca,
en els amagatalls dels espadats,
fes-me veure la teva cara,
fes-me sentir la teva veu,
perquè la teva veu és suau,
i la teva cara, bonica.

Es tracta d'imposicions el fet que en Quimet li digui, a ella, que serà la seva reina?; o que li demani «no em miri així, perquè m'hauran de collir de terra»?; o bé la descripció quan ella arrenca a córrer, «ell corria al meu darrera, no se m'espanti [...], que no veu que me la robarien»? Tots aquests exemples semblen, més aviat, reaccions i paraules d'un enamorat que no pas d'un home possessiu.

I quina és la reacció, la sensació de la noia?: «I jo amb aquells ulls al davant que no em deixaven com si tot el món s'hagués convertit en aquells ulls i no hi hagués cap manera d'escapar-ne».

Trobem aquí el terror d'aquell a quin han privat d'identitat? O potser es tracta d'una mena d'intuïció, una mena de saviesa de la jove que ha comprès que no ha estat un mer esdeveniment sense sentit el ball a la plaça del Diamant (no és casual aquest lloc que obre i tanca la novel·la), sinó una trobada amb el destí? En Quimet no és un promès pacífic, com ho va ser en Pere, però, tot i així, en el record de la Colometa hi ha quedat fortament imprès el dia del seu casament, associat a una alegria intensa: «i jo no podia respirar i el cor m'anava de pressa i allà se m'hi feia l'alegria que em sortia pels ulls. I quan es va acabar tot, jo hauria volgut ser el dia abans per poder tornar a començar, tan bonic...». I encara cal afegir que en els records de la Colometa s'hi registra el fet que «no vam fer nit de nuvis, vam fer setmana de nuvis».

Evidentment que el seu destí amb en Quimet no va ser fàcil, però en va ser ell el culpable? Més enllà dels seus capricis (petits maldecaps), en el fons els d'un home jove, eren —com dirà en Cintet, molt més tard, mirant cap al passat— els de «gent de pau i d'alegria», i era molt trist que «haguéssim de veure'ns embolicats en un tros d'història com aquell». Penso que a aquest tros d'història, la crítica li ha concedit un paper massa petit per al destí de la Colometa, molt més petit que «al masclisme i a les rareses d'en Quimet». En cap moment la Colometa no fa un veredicta negatiu sobre ell, de la mateixa manera com no ho fa, certament, sobre ningú. És això una prova de feblesa? O de poca intel·ligència? Més aviat es tracta d'una mena d'*infusa sciencia*, com diria Ramon Llull, no pas inferior a la *sciencia atquisita*. Queda palès com la Colometa sempre està atenta a tots els detalls —pluges, olors, cases, arbres, plantes— que, per associació, li concedeixen l'oportunitat de conèixer l'essència de la vida.

Pel que fa als coloms, que l'arruixat d'en Quimet porta a casa seva, amb l'ajut, no ho oblidem, dels seus amics, quina significació tenen? Segurament ens ajuden a entendre el mateix personatge que esdevé víctima dels coloms: «I tot anava així, amb maldecaps petits, fins que va venir la república i en Quimet se'm va engrescar». Aleshores els coloms comencen a reproduir-se, i per a en Quimet —recorda la Colometa— això és una font d'entusiasme i de començar a fer plans. Per a ella, una opressió. Però també el seu record es barreja amb aquell aire fresc «que no l'he pogut sentir mai més. Mai més. Barrejat amb olor de fulla tendra i amb olor de poncella, un aire que va fugir i tots els que després van venir mai més no van ser com l'aire d'aquell dia que va fer un tall en la meua vida, perquè va ser amb abril i flors tancades que els meus maldecaps petits es van començar a tornar maldecaps grossos».

Rau aquí l'humor amarg de Rodoreda que fa que el personatge recordi simultàniament aquell aire únic i els seus maldecaps a casa. El fet que en Quimet criés coloms coincideix amb l'arribada de la República. Potser el parrupeig dels coloms que ella sentia representa l'ideari a què està subjugat en Quimet, sempre absent de casa, que «anava pels carrers cridant i fent voleiar una bandera». I tots els maldecaps causats pels coloms representen les grans dificultats de l'època que impacten les persones per tota la vida. La bogeria —la bogeria?— d'en Quimet era per l'esperança d'una vida nova, que animava tanta gent. La mateixa bogeria el va portar al front d'Aragó. I la Colometa, quan ho recorda, associa els coloms i la fúria envers ells amb les dificultats causades per la Guerra Civil. No deixa de ser significatiu que els coloms comencin a anar-se'n just quan els somnis s'enfonsen; un altre fet a tenir en compte és que el mateix dia que la Colometa s'assabenta de la mort d'en Quimet troba mort l'últim colom que quedava.

Podríem dir que en Quimet representa aquesta Catalunya boja i esperançada d'aquells anys. A la Colometa, esdevinguda novament Natàlia, tot li semblarà anys més tard, igual, però bonic. Es tracta d'això, d'embellir el passat, o de la nostàlgia d'aquells anys vistos amb tota l'experiència viscuda d'aquesta dona que ara es diu Natàlia o senyora Natàlia. Però és aquesta realment la seva identitat? L'ha recuperada? Ara ella és feliç al costat d'un home mutilat, que no podia tenir la seva pròpia família, sinó la família engendrada per en Quimet? (Aquest mutilat, l'Antoni, podria representar la Catalunya esborrada del mapa, com havia advertit en Cintet.) I com se sent ara? Enclaustrada.

Parets i parets. Què pesa més?: la por de veure en Quimet retornat?, o el dolor per aquest Quimet «potser acabat de sortir d'una presó? Que havia fet la guerra i es trobaria sense pis, sense dona i sense fills?». És interessant de remarcar que, tot i que l'Antoni els ha salvat, a ella i als nens, la que havia estat la Colometa confessa al final de la novel·la: «L'Antoni s'havia passat anys dient gràcies i jo mai no li havia donat les gràcies de res». Però ho farà aquella matinada en retornar de la plaça del Diamant, després d'haver escrit amb lletres de diari el nom de Colometa, quan abraçarà aquest segon marit. És llavors quan s'adona que el seu destí s'ha acabat. De fet, només ara accepta el nom de Natàlia i una vida de *figaflor*. Era el ganivet amb què va escriure COLOMETA un símbol sexual, amb el qual es deslliga del passat? Jo crec que, com diu Joan Garí, es tracta d'un epígraf, però que no posa punt i final a l'obsessió del passat, sinó que deixa un testimoni d'un destí especial. El seu destí queda lligat al d'en Quimet, que tot criant coloms, havia criat somnis.